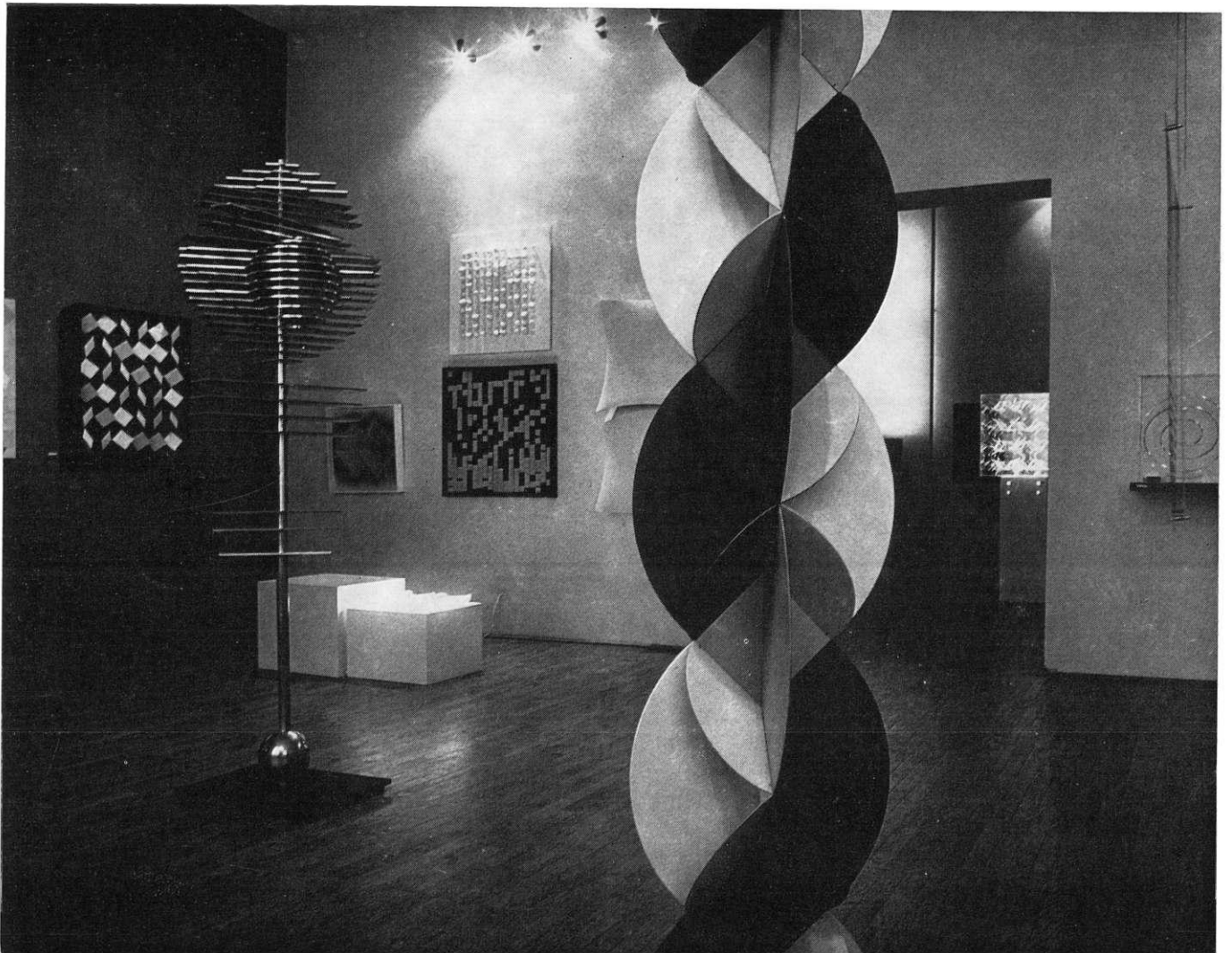

168

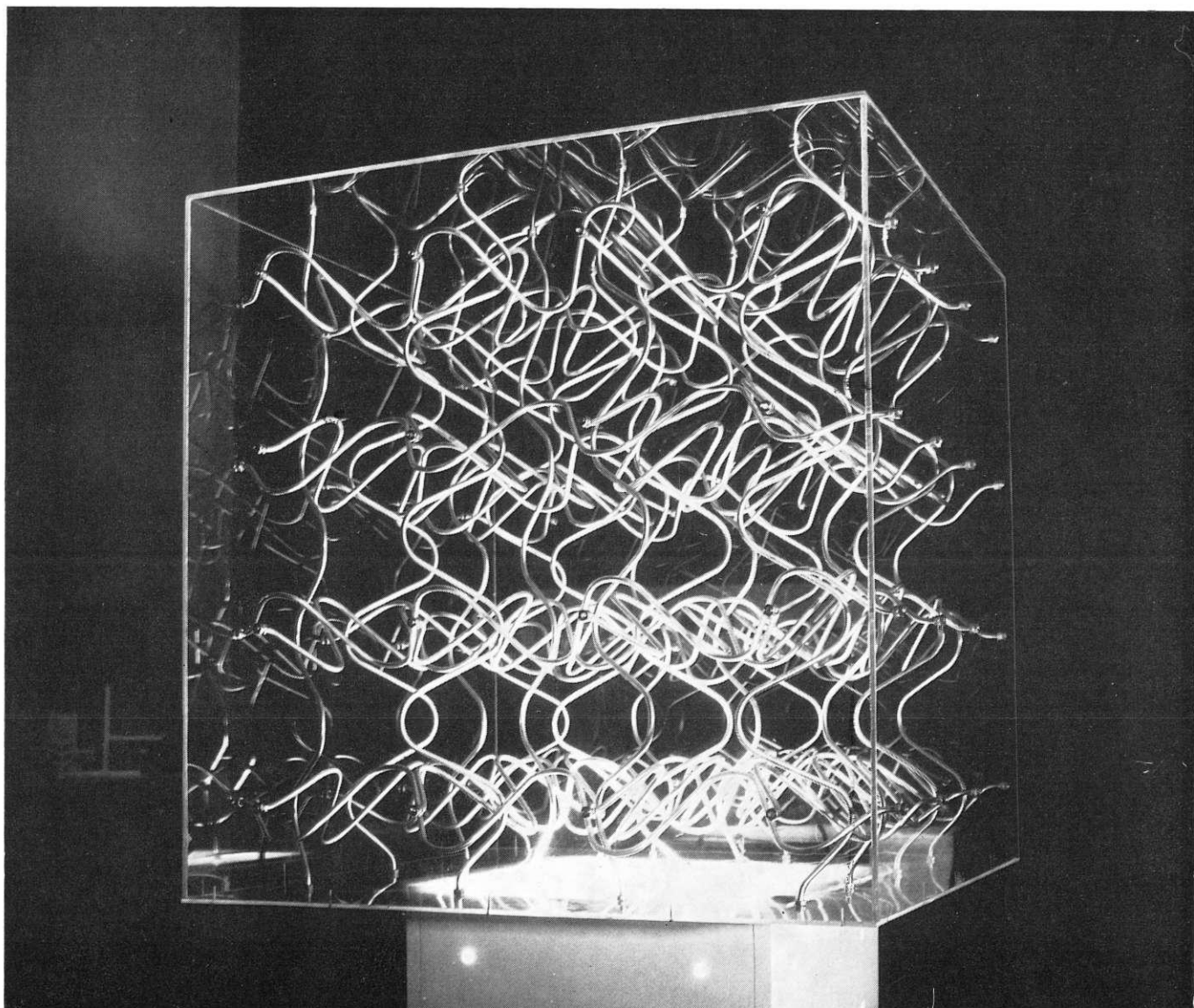
kronika

uz izložbu nt4

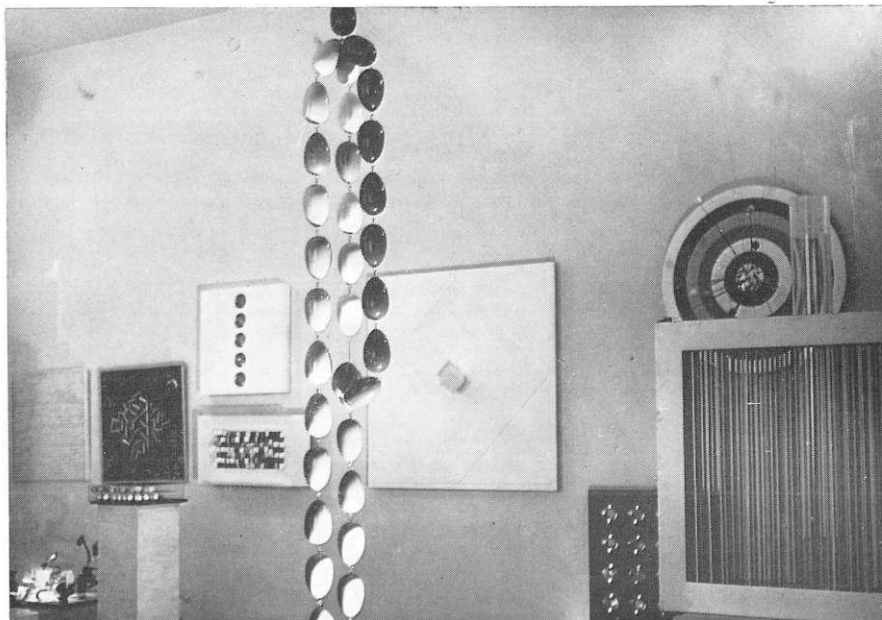
zagreb
muzej za umjetnost i obrt
i galerija suvremene umjetnosti

zvonko maković

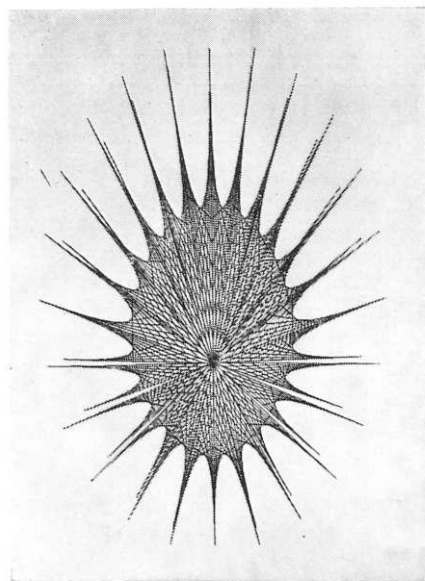
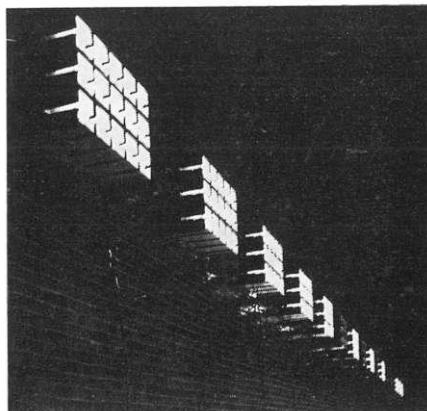
Još na početku ovoga stoljeća umjetnost je pokušala stvoriti ravnomjeran odnos između materijalnih proizvoda tehnicističkog svijeta i čovjekova duha, tj. čovjeka kao racionalnog bića koje se ne može zadovoljiti jedino materijalnim proizvodima svoje djelatnosti i uklopiti ga u sistem industrijske i tehnokratske stvarnosti. Od zvučnih i romantičnih parola futurista, preko De Stijla, Bauhauasa i konstruktivista, pa sve do rasprava suvremenih likovnih teoretičara, plastičkim umjetnostima pridavane su različite sociološke funkcije, koje su se na kraju svodile ipak na humanističke tendencije likovnoga govora, tj. na približavanje umjetnosti čovjeku, na način koji će njemu, kao pripadniku razvijene tehnokratske epohe, biti najpristupačniji i najjasniji.

Pokret »Nove tendencije«, koji u početku ovog desetljeća ima već jasno određenu fizionomiju, asimilira donekle sve one programatske smjernice koje su već prije determinirali pripadnici konstruktivističke umjetnosti, dajući takvom shvaćanju umjetničke djelatnosti i neke svoje karakteristike u tretiranju umjetničke i društvene realnosti svoga doba. Vasarelyjeva iskustva možda su najizrazitiji doprinosi toj umjetnosti koja nadolazi. Prihvatanje umjetnosti kao kontinuiranog otkrivanja i istraživanja novih plastičkih vrijednosti, a isto tako uklapanje tehnoloških i općenito znanstvenih dostignuća u sektore likovnoga, možda je najizrazitija karakteristika toga novog pokreta. Istraživanje samo po sebi ne određuje definitivnost i ne stavlja tačku na eksperimentiranje, pa je prema tome ovdje nužno prisutan faktor nesigurnosti i nepovjerenja u rad. Klasična umjetnost sa svojim ustaljenim vrijednostima i sigurnošću u budućnost umjetničkog djela izolirala je umjetničku aktivnost u zasebno vrijeme, ono vrijeme koje je dovoljno samom djelu da postoji kao **umjetničko djelo** sa svojim samim-po-sebi razumljivim vrijednostima. Individualne karakteristike djela bile su dovoljne da

se ono izuzme od opće promjene vremena, odvoji i izolira od bilo kakve pogrešivosti prezenta. Za umjetnost »Novih tendencija« ne može se reći da ne posjeduje **ljepotu** kao nužnu i obaveznu u umjetničkom djelu. Ljepota je nekog plastičkog objekta vrijeme eksperimenta, nesigurnost u povijest i u samo djelo. Zbog toga ne možemo govoriti o cjelokupnoj djelatnosti »Novih tendencija« kao o dovršenoj djelatnosti, budući da dovršenosti ovdje još nema, a dovršenost je nužna za ocjenu vrijednosti bilo kakve aktivnosti. Možemo zato jedino promatrati **iskustvo** umjetnika koji pripada tom pokretu i razgovarati o dostignuću pokreta za posljednjih nepunih desetak godina. Ovogodišnja manifestacija »NT«-4 pružila nam je donekle sliku iskustava i dostignuća pripadnika toga pokreta, presjek kroz cjelokupnu djelatnost »NT« — od samih njenih početaka (1961) pa do najnovijih rezultata sa područja programirane umjetnosti uz pomoć kompjutera.

Najveća je zasluga »Novih tendencija« relativno dobro postavljen odnos umjetnosti i društvene stvarnosti onakve kakva jest, i misao o neprestanoj akciji kao najvitalnijoj snazi umjetničke djelatnosti. Akcija i čvrsta povezanost sa znanstvenim istraživanjima, a isto tako primjena novih pronalazaka u svojoj oblasti, u suprotnosti su s klasičnom shemom shvaćanja umjetnosti. Povezanost umjetnika i inženjera i tehničara nužna je i nezaobilazna za takvu koncepciju. Upotrijebljeni su novi materijali i nove tehnike, a neki elementi plastičnog govora, kao što su pokret i svjetlo, koji su u klasičnoj umjetnosti bili prisutni posredno — kao znak — sada su zamijenjeni neposrednom prisutnošću u djelu. Svjetlo, pokret, pa čak i glas, objektivni su sudionici i dijelovi plastičkog djela. Odnos između djela i promatrača također mora doživjeti promjenu. Za »Nove tendencije« značajna je težnja da izraz bude jasan i precizan, a pojedinac treba da bude mnogo zainteresira-

niji za ono što je osnovno u novim shvaćanjima fenomena umjetnosti. Isticanje pojedinca — motrioca i potrošača djela plastičkih umjetnosti — također je interesantno za rad i program »NT«. Da bi se djelo u potpunosti »prihvatilo«, tj. da bi odnos i komunikacija između objekta i promatrača bili što neposredniji, sam motrilac treba da aktivno sudjeluje u »životu« i »radu« oblika. Dijalog koji se uspostavlja mora biti jasan i konkretan. Ondje gdje djelo posjeduje vlastiti pokret i vlastitu svjetlost, cjelokupni prostor u kojemu ono postoji određen je samom izvoru energije i preoblikovan u novu vizuelnu stvarnost potpuniju i cjelovitiju od bilo koje klasične dvodimenzionalne ili trodimenzionalne umjetničke forme.

U dijelu izložbe održane u Muzeju za umjetnost i obrt takva su shvaćanja očigledna. Napuštanje taktalnog svojstva oblika u korist vizuelnog, aktiviranje prostora i stavljanje težišta umjetničkog djelovanja na sam prostor u primjerima ambijentna još je prilično neuvjerljivo, bar na izlošcima koje smo vidjeli. Interesantnija su istraživanja optičkih i strukturalnih svojstava plastičkog objekta, od kojih možemo izdvojiti izložke nekolicine umjetnika (J. le Parc, M. Adrian, I. Picelj, G. Uecker, F. Morellet, R. Kämmer, na primjer).

Kao što smo već naglasili, pokret »Nove tendencije« nema određenu tačku koju treba doseći; umjetnost »Novih tendencija« nije shvaćena kao stalna i sigurna vrijednost: ona je prije svega akcija, permanentno istraživanje i povezanost sa znanstvenim područjima, a zatim primjena naučnih iskustava na vizuelnu umjetnost. Automatski stroj, stroj za obrađivanje informacija, ušao je u našu stvarnost sigurno i nenametljivo, zauzevši vrlo visoko mjesto. Čovjeku je i nehotice nametnuta obaveza da se s takvim »mehaničkim misliocem« sukobi, da dolazi s njim u dobri i, uopće, da s njim komunicira. Budući da se

stroj pokazao vrlo vještini i primjenljivim za široku upotrebu, krajnje preciznim i nevjerojatno sposobnim da zamijeni čovjeka na gotovo svim oblastima ljudske djelatnosti, njegova se primjena proširila i na umjetnost. Kompjuter kao »produktivno sredstvo« neobično je pogodan za koncepciju kakvu su sebi namijenile »Nove tendencije«. Upotrebom takvog automatskog instrumenta najnovija dostignuća pripadnika pokreta »NT« samo se nadovezuju na osnovne programatske smjernice kojima su oni započeli rad još u početku ovog desetljeća. To je u prvom redu vezanost za znanstvena otkrića i primjena tih otkrića u vizuelnim umjetnostima, kolektivni rad (programer — kompjuter + stroj za crtanje), anonimnost izvedbe. Preciznost i brzina izvedbe ubačenih programa mogu biti mnogo veći kod kompjutera nego kod čovjeka. Time ne želim kompjuteru dati prednost. On u tom području ostaje samo sredstvo kojim upravlja čovjek, programer, da bi dobio određenu količinu »umjetničkih informacija«. Zasad još ne možemo govoriti o nekim posebnim estetskim kvalitetama dijela izvedenih uz pomoć kompjutera, koja smo imali prilike vidjeti. To je vjerojatno još uvijek eksperimentalni stadij te umjetnosti. Izložci su većinom samo pokušaji, koji sutra mogu biti i uspješni. Najzanimljiviji rezultati istraživanja na polju kibernetičke umjetnosti djela su Vladimira Bonačića. Budući da mu je matematika bila preuska u znanstvenim istraživanjima, on se služi slikom — vizuelnom informacijom koja zamjenjuje broj, pa tako svoja istraživanja čini perceptibilnima. Predmet je Bonačićeva istraživanja p s e u d o s l u č a j , a to nije isto što i slučaj, pa prema tome ovdje nije riječ o »estetici slučaja«. Treba spomenuti i Bonačićev rad na polju urbane grafike — vizuelne poruke pokrenute svjetlosti na pročelju zagrebačke »Na-Me« na Kvaternikovu trgu. Svjetlosne informacije, koje se u određenom i programira-

nom ritmu smjenjuju na fasadi te zgrade, daju cjelokupnoj urbanoj sredini specifičan ton, a prolazniku koji se noću zatekne u takvom urbanom pejzažu pruža neobične optičke ugodaje. Kinetički svjetlosni niz, koji osim čiste vizuelne informacije ne posjeduje nijednu drugu (upozorenje potrošačima o određenoj vrsti proizvoda koju proizvođač stavlja na tržište), u prvi čas može zbuditi građanina nenaviklog na svjetlosne senzacije kakve se pružaju stanovnicima visokorazvijenih urbanih središta. Dinamički ritmovi, koji se na Bonačićevu djelu smjenjuju po strogo određenom planu, otkrivaju put koji su upravo »NT« propagirale još na samom svojem početku. A to je rušenje mita o muzejskoj vrijednosti umjetničkog djela i pružanje umjetničkih poruka što većem broju potrošača i korisnika kulturnih i umjetničkih dobara. Prema tome, stavljanje jednog djela kibernetičke umjetnosti u sam »city-scape« omogućuje širokom građanstvu da se koristi svim informacijama koje takvo djelo daje. (A to opet ne znači da i djela klasične umjetnosti nisu nalazila svoju ulogu na javnim mjestima!)

Za razliku od Bonačićeva istraživanja na polju kibernetike i primjene kibernetičke umjetnosti u našoj svakodnevnoj stvarnosti, djela ostalih učesnika imala su više eksperimentalni karakter (Nake, G. Nees, Kenneth C. Knowlton i L. D. Harmon, ili pokušaj A. M. Nolla da primjenom kompjutera »proizvede« Mondrianovu kompoziciju iz godine 1917). Djela češkog umjetnika Zdeněka Sýkora zanimljiva su opet na svoj način i predstavljaju zaseban pristup kompjuterskoj aktivnosti. Donekle su bliska djelima V. Vasarelyja. Osnovni su principi Sýkorina likovnog govora komponiranje geometrijskih elemenata u određene strukture kojima ishodište nalazimo također u Vasarelyjevu stvaralaštvu. Sýkora primjenjuje nov jezik koji čine kromatski binomi i binomi forme, a do upotrebe kompjutera došao je slaganjem i promjenom

strukturnih elemenata slike pomoću kocke za igranje — a to znači da se služio fenomenom slučaja. Njegov rad s kompjuterom sastoji se u tome da promjenu odnosa elemenata određuje kompjuter, dok je posao umjetnika posve tehnički — mehanički čin reproduciranja već unaprijed određenih oblika koje je dao kompjuter.

Bilo bi preuranjeno i neadekvatno davati bilo kakvu određeniju ocjenu ili sud o dostignućima pripadnika »NT«. Uostalom, zar se nismo složili da su »Nove tendencije« umjetnost koja istražuje, umjetnost koja svoje najživotodavnije sokove traži u akciji, umjetnost koja nastaje? Prema tome, prepustimo je vremenu. A u nju, naravno, treba vjerovati.